

MARGOT HELENE ERSTAD

Margot Helene Erstad er født i 1931 på øen Sild, som under 2. verdenskrig blev stærkt befæstet med stor indkvartering af tyske soldater og sidenhen krigsflygtninge. I efterkrigstiden kom hun på skoleophold i Danmark, hvor hun arbejdede som ung pige i huset, hos blandt andre gørtler Georg Erstad-Pedersen i Aarhus. Her forelskede hun sig i det gamle fag – og i gørtlerens søn, som hun senere blev gift med. Trods modstand på mange fronter, lykkedes det hende ikke kun at holde liv i det gamle fag, men også i forretningen. Selvom hun for over 20 år siden nåede pensionsalderen, driver Danmarks første kvindelige gørtler stadig butikken og værkstedet i M. P. Bruunsgade.

Interviewet af Lise Behrendt, Aarhus Stadsarkiv, den 8. juni 2017

Specialforretning **GØRTLERIET**

*Vi har det største udvalg i kvalitetshåndværk,
Brugs- og pynteting i støbt messing og bronze,
kobber og tin. Gaveldeer til dem, der kan se forskel.*

M.P. Bruunsgade 32, 8000 Århus C
Tlf. 86 12 15 58

Åbningstider: Mandag lukket - tirsdag-fredag 10.30-17.30 - lørdag 10.30-13.00

Margot Erstad er Danmarks første kvindelige gørtler og er nu den sidste gørtler i Aarhus. Hun er derfor også blevet et trækplaster i M.P. Bruunsgade, hvor folk kommer langvejs fra for at få repareret eller pudset deres arvesager op. Det er også her kirker henvender sig, for eksempel med restaurering af alterstager og lysekroner; senest har hun trods sine 86 år været oppe på en stige i Aarhus Domkirke for at tjekke de store, gamle lysekroner. I 1986 havde de præsteværelsets lysekrone fra 1719 til restaurering. "De har det ikke godt!", siger Margot Erstad og spår, at der mindst ligger ti års arbejde med restaurering forude. Prisen kan hun slet ikke udtale sig om; før hun kan undersøge dem nærmere, skal der både elektrikere og kranførere til for at hejse dem ned.

FORÆLDRENE OG BARNDOMMEN PÅ SILD

GØRTLERFAGET ER JO ET GAMMELT FAG?

Ja, det er dateret i 1600-tallet, og hvis vi kigger ind i vores kirker, er der kirkekronerne, og de er jo dateret. For eksempel nede i Aarhus Domkirke er det graveret inde på kuglerne.

HVOR OG HVORNÅR ER DU FØDT?

Jeg blev født i 1931, 19 – 09 – 31, og det var på øen Sild. Det var jo Tyskland.

VOKSEDE DU OP PÅ SILD?

Ja, det gjorde jeg. Fra 1938 havde mine forældre et lille hotel der hed "Hotel Holsteinisches Haus" i byen Westerland. Der er jeg jo så vokset op sammen med mine søstre; den ene fra 1937, den yngste fra 1942.

Så kom krigen, og den var også hård ved os. Den forandrede jo det hele. Vi blev pludselig en slags befæstning med store kanoner og alt muligt, og vi fik rigtig meget militær. Det prægede jo selvfølgelig også vores hotel, og de sommergæster vi havde før i tiden, de kom jo heller ikke længere. De blev jo hvor de var. Det var jo også tysk skolegang. Vi måtte jo mange gange om ugen ned i beskyttelsesrum. Der sad vi ofte i flere timer, for de engelske flyvere der skulle bombe rundt Tyskland, de fløj jo hen over øen. Så fløj de over igen, når de havde bombet byerne, og sommetider havde de en enkelt bombe tilbage, som de så kunne finde på at droppe ned over os på Sild. Så vi fik altså vores del af krigen.

Det blev jo værre og værre efterhånden. Men vi overlevede jo alle sammen, også min far, der kom sent ind i militæret.

HAN BLEV INDKALDT?

Ja, han blev indkaldt. Og alt vores personale... Vi blev jo mere eller mindre affolket allerede i 1942. Kokken kom til fronten, og pigerne blev jo også inddraget til de her forskellige jobs indenfor våbenindustrien og andre steder. Til sidst var vi jo temmelig alene, og hotellet blev lukket. I 1944, der kunne det ikke gå mere, og vi kunne heller ikke få brændsel til at fyre det store hus op, så vi måtte selv flytte ind i et par rum og sørge for en kakkelovn. Men vi fik meget hjælp af min morfar der var snedkermester i Flensborg.

KUNNE I GODT REJSE?

Ja, det kunne vi godt, men der var jo også visse restriktioner over Hindenburgdæmningen der forbinder Sild med fastlandet, og man skulle jo have "Ausweis" og hvad ved jeg, for at komme frem og tilbage. Ja, det var ikke nogen morsom tid, men der var jo nogle der havde det meget, meget værre. Vi fik også rigtig mange børn fra Hamborg og sådan nogle steder, hvor børnene blev sendt ud under krigen. De blev så optaget af nogle familier, der kunne klare at have dem boende. Det var svære tider.

HAVDE DINE FORÆLDRE UDDANNELSER?

Ja ja, min far havde en fin uddannelse, fordi min far er fra en familie, hvor hotelejerne går langt tilbage i slægten. Han var jo uddannet på HAPAG – eller Hamborg-Amerika-linjens førsteklases restauranter. Så han kunne jo det hele.

HVORDAN KOM DE SÅ TIL SILD?

Min mor var fra Flensborg, lige ved grænsen. Hun var blevet uddannet i en fin kjoleforretning i Flensborg. Og så i 1927, der bliver Hindenburgdæmningen færdig Det vil sige, at man skulle ikke over Danmark med skibe og alt det der, nej man kunne køre med toget. Så synes hun jo altså, at hun ville over at se den ø der. Der kommer hun forbi en meget speciel forretning, hvor de havde de fineste ting. Det var det FINESTE uld; det var lige fra kameluld og angorauld. Det var et specialfirma, et stort familiefirma. Der gik hun ind og spurgte: "De har vel ikke brug for en ekspeditrice her?". "De kan begynde med det samme!", sagde damen. Og sådan kom min mor til Sild, og der rendte hun jo så på min far.

KOM HAN FRA SILD?

Ja, han var født på Sild, og der havde familien Christiansen jo også hoteller.

VAR MAN MEGET DANSKSINDET DER?

Min mor var meget dansksindet, for hun havde tilknytning til Danmark, fra da hun var stor pige. Da havde hun været på landet på sommerferie heroppe i Danmark, og der havde hun stiftet nogle bekendtskaber og mødt nogle venner. Det havde holdt hele vejen, lige undtagen under krigen, så mistede de forbindelsen. Men efter krigen var slut, så fik de igen forbindelse med hinanden. Men min fars slægt, på fædrene side, var hotelfolk, og det smittede af hele vejen igennem.

GIK DU I SKOLE DER?

Ja, jeg gik jo i tysk skole, og senere, efter krigen, der kom der jo dansk skole. Så mine søskende har gået i dansk skole. Efter krigen der kom danskheden jo i den grad op igen. Altså øen som sådan; der var der mange, der talte frisisk. Min farmor talte frisisk. Så det var vi jo vant til at høre, og det kunne vi godt forstå, men vi kom aldrig til at tale frisisk.

ER DET MEGET FORSKELLIGT FRA HØJTYSK?

Ja, men jeg taler også plattysk. Mine andre bedsteforældre i Flensborg, de talte plattysk. Så var der nogle, der talte sønderjysk. Så det var sådan noget blandet noget. Men jeg vil sige, at frisisk, det har en del tilfælles med hollandsk. Når der er hollændere der kommer, så forstår jeg egentlig rigtig meget, for jeg har været vant til at høre det frisiske.

HAVDE DU PLIGTER HJEMME?

Ja, DET kan jeg love dig! Jeg er opdraget med pligter, og det er vi alle sammen. Vi skulle gøre det, og det, og så videre. Jeg var jo den ældste, og der var seks år imellem min søster og mig, så jeg har jo haft de allerbedste tider i familien, hvor jeg også oplevede de gode tider inden krigen.

Nysgerrig har jeg altid været, og jeg var altid imellem det hele. Jeg var nede i køkkenet, når der foregik noget. Jeg synes, det var så evigt spændende, sådan et hotelkøkken, og en gang om ugen, der havde vi en konditor, der bagte de fineste kager. Han var ikke fastansat, men han kom en gang om ugen. Jeg skulle bare være der altid – og jeg fik lov til det. Jeg havde det bare pragtfuldt.

Det har præget mit liv, at jeg har været med i alt muligt, og min far har også taget mig med til alt muligt forskelligt. Jeg var meget med min far, når han skulle på forretningsrejse til Hamborg og købe ind – også under krigen. Jeg kan huske, at vi var på Hotel Europa, og han gik ned og sagde til stuepigen: "Min datter er alene deroppe, kan I ikke holde øje med hende?", og så videre. Jeg var aldrig bange, men det var jo altså ret voldsomt, de bombardementer på det tidspunkt.

KRIG OG FLYGTNINGE

MENS I VAR I HAMBORG?

Ja, mens vi var i Hamborg. Da vi skulle hjem igen, det var jo med toget, og PLUDSELIG stod det stille. Det var om aftenen, og det var mørkt – så kom personalet og sagde: "*Toget står stille, og vi er på Hochbrücke ved Rendsborg, og toget står stille, så længe de engelske flyvere er over os!*". Det glemmer jeg

aldrig! ... [Margot hvisker, som sad hun skrækslagen der i toget for nu 74 år siden]

Det stod jo stille, for alt lys var jo slukket, og alt var helt mørkt. Det var jo et gammeldags damplokomotiv dengang, og der kunne jo komme røg og gnister op. Heldigvis gik det hurtigt over, men den frygt de rejsende havde i toget; vi vidste ikke, "Kommer der pludselig en bombe ned, og hvad så?"... Men man reagerede jo på den rigtige måde, ved ikke at lade toget køre videre. Man vidste jo ikke, hvad de kunne finde på. Det er sådan nogle oplevelser, der sætter sig.

I SAD MUSESTILLE. MEN I SLAP?

Vi slap jo og kom hele hjem igen, men så varede det ikke længe, før min far fik besked på, at han skulle i trøjen.

HVOR GAMMEL HAR DU VÆRET DER?

Der har jeg været 11 år. Man kan jo sige, at jeg blev tidlig voksen på grund af alt det der, og pligterne. Men jeg tror, at alt det jeg har oplevet af de gode ting og de gode pligter, det har bevirket, at jeg altid har haft lyst til at virke. Jeg har aldrig fået noget gratis, det har jeg ikke.

TOG DU EN UDDANNELSE?

Da jeg var færdig med skolen, så var det jo meningen, det blev der jo talt om, mens jeg var barn. Jeg var jo den ældste af pigerne. Så skulle jeg jo i hvert fald uddannes på en hotelskole, det var vejen. Men det var jo ikke vejen længere.

FORDI I LUKKEDE?

Vi fik resten spoleret sidst i krigen, der kom de første flygtninge fra Østpreussen, og der var min mor, hun stod jo der og måtte udlevere nøglerne til kommunen, eller hvem det var. De sagde, at deres hus var beslaglagt, og de skulle åbne alt. Der kom flygtninge ind i huset over det hele, og der var fælleskøkken nede i storkøkkenet. DET VAR SLEMT! Dermed blev det hele mere eller mindre ødelagt, og erstatning det fik man jo aldrig.

VAR DET NAZISTERNE, DER BESLAGLAGDE DET?

Ja, til at begynde med, men nu var krigen jo snart slut i '44-'45, men det fortsatte jo, så kom der jo flere og flere. Det gik ikke ret meget bedre, da krigen

var slut. Det varede en evighed inden øen i det hele taget kom op og stå igen, som den ø, der var.

FIK I LOV TIL AT BLIVE BOENDE?

Nej, nej. Efter noget tid, så blev der sørget for, at flygtningene fik andre steder at bo. Det kunne jo ikke blive ved på den måde. Pludselig så stod man jo der med sådan et hus, og det var jo ødelagt mere eller mindre alt sammen, på grund af misligholdelse og så videre og så videre. Der var fire – fem mennesker i ét værelse, og det ved man jo, hvordan det foregår – og kommer fra en hel anden kultur.

VAR DET LIDT, SOM VI STÅR I DAG?

Ja, faktisk, noget à la det der.

VAR DER HELLER INGEN, DER VILLE MODTAGE DEM I DERES EGET LAND?

Nej, for alt var jo ødelagt. Russerne de havde jo været meget igennem. Deres ting var jo også ødelagt.

Så var det så at jeg skulle noget andet. Min moster, hun var modist. Hun lavede fine hatte og det havde jeg også altid beundret, så kunne jeg komme i lære som modist, så ville jeg jo gerne det. Men jeg gik jo fra det ene sted til det andet men, "Hvad skal vi med en lærling?" og "Desværre vi har ingen materialer, hvad skal vi med en lærling?". Det varede måske et par år, før folk køber hatte igen. Så der var ikke noget at gøre.

Så efter 1945-46, så var det jo at danskheden kom tilbage sammen med de danske foreninger og danske ungdomsforeninger, og der var også adskillige danskere der også var gift med tyskere på øen. De kom så ligesom i aktivitet med det danske. Vi fik dansk skole, og så forlød det så at man kunne – en veninde jeg havde fra min skoletid, vi var altid sammen – og vi fik at vide, at vi kunne søge om at komme til Danmark på en skole i et halvt år, betalt af den danske stat. Det synes vi jo, at *det* var noget vi godt ville.

PÅ SKOLER I DANMARK

HVOR GAMMEL VAR DU DER?

Der har jeg været 15-16 år. Så vi meldte os til, og vi ventede jo spændt på resultatet. Den dame der formidlede det hele, hun var jo født dansk, så hun vidste, hvad hun havde med at gøre. Så kom hun en dag og sagde: "I to, I må komme afsted!" – det var i sommeren '47 – "Og I skal på en skole der hedder "Vojens" i Sønderjylland!". Og det var jo fantastisk. Vi kom på skolen, og der var jo flere sydslesviger andre steder fra, og vi var omkring 80-90 elever. De kom jo alle steder fra; fra Bornholm, Vestjylland og østfra – alle steder i Danmark. Så skulle vi jo så i en særklasse, hvor vi rigtigt skulle lære dansk.

VAR DET EN SLAGS HØJSKOLE?

Det var en efterskole, og jeg skal love for, at det var det rene paradys for os! På skolebænken hver dag og vi fik dansk historie, og det blev ved vidunderlige lærere. Så fik vi selvfølgelig ekstra danskundervisning, i skriftlig og mundtlig. Det var helt utroligt dejligt!

HVOR MANGE TYSKE PIGER VAR I?

Vi var 11. Det var piger om sommeren og drenge om vinteren. Jeg havde en skolekammerat, han tog et ophold på samme skole om vinteren, for vi sagde: "Dér skal du altså hen, hvis du skal nogen steder!".

Det var jo en hed sommer, så nogle af landmændene, de måtte slagte deres køer, for der var ingen græs. Det var VANVITTIGT varmt i 1947!

Men den gode tid går jo hurtigt, og så var der jo tre ugers sommerferie. Der var det jo englænderne, der bestemte over vores pas, og hvornår vi måtte komme tilbage. Vores forstander sagde: "Vi bliver nødt til at finde et feriested til jer på landet, fordi I må ikke komme hjem til Sydslesvig i ferien, for så kan I ikke komme ind i Danmark igen!". Der var jo så mange regler. Men han sagde så, "Vi nok skulle sørge for at få os anbragt, det er helt sikkert!"

Helga, min veninde, og jeg, vi kom i samme lille landsby. Det var et lillebitte sted halvanden kilometer uden for Øster Linnet i Sønderjylland, der hedder Mojbøl.

Der kom jeg så til en familie, hvor der var to bittesmå tvillingedrenge, og en lidt større, på en gård, unge mennesker. Det var simpelthen så dejligt. Jeg hjalp jo alt det jeg kunne. Jeg elskede jo at sy og alverdens ting, og jeg passede børn og var med i marken, haven og alle steder simpelthen. Det sted er jeg kommet ALTID siden – Nu er de der ikke mere, de gamle, men jeg har stadig kontakt til børnene. De drenge de er jo over 70 i dag!

Men det var vidunderligt. Så skulle vi tilbage til skolen efter ferien, og sidst i september, der skulle vi jo så sige farvel. Tårer var der. Det var så utroligt, alle de tårer, der flød der. Det var jo lige det; hvad kom vi tilbage til?

HAVDE DU HOLDT KONTAKTEN MED DINE FORÆLDRE?

Jaja! Det var jo via breve, der var jo ikke andet. Men der var jo ikke andet at gøre, end at jeg måtte hjem, og vi måtte prøve at få renoveret, det der skulle renoveres. Jeg har været god til både at tapetsere og male. Så søgte jeg ellers nogle steder, hvor jeg kunne hjælpe til. Der havde jeg også et par steder, hvor jeg både var i huset og i receptioner. Både det ene og det andet. Sådan gik den tid, men jeg havde opgivet det, at komme i lære, for jeg synes det var alt, alt for lidt man kunne få ud af det. Da den tid var gået, så søgte jeg igen et ophold på husholdningsskole i Danmark. Det blev Ry Husholdningsskole, og det var jo også en vidunderlig skole.

Det rygtedes jo så heroppe i Danmark, at min mors datter var kommet derop. Min mor havde en masse kontakter, og det var her nede ved Galten, der havde hun været på en gård som stor pige i sommerferier. Der var jo mange Sydslesvigske børn, som kom forskellige steder i sommerferier, og det gør de stadigvæk om sommeren. Men de havde hele tiden kontakt efter krigen, og så var det jo at den familie der, de havde så igen lidt, ganske langt ud i familien, med familien her (I Aarhus). Så var det jo, at jeg var i Ry der om vinteren. Det var den strengeste vinter. Det var lige før vi kunne gå langt ud på søerne, så koldt var det. Og vi var jo ikke forvante. Der var ikke varme på værelserne og skulle man have et brusebad, så var det en gang om ugen; ellers så havde man sådan et stativ med en balje og en kande. Om morgenen, der var vandet frosset!

MØDET MED GØRTLERIET – OG TROELS

DET VAR KOLDT?

Det var koldt! Men det gik jo, og vi blev ikke syge. Man var åbenbart lidt mere hærdet efter alt det der.

Men så kom der besked fra de mennesker heroppe, de ville gerne hilse på mig, og de ville give mig et lille weekendophold her i Aarhus. Det var så her i huset, og i denne lejlighed [i M.P. Bruunsgade i Aarhus]. Det var så Georg Erstad Pedersen, gørtleren og hans kone.

Her var jeg en weekend. Jeg blev vist rundt, og der var jo i hestevogn og jeg blev kørt ud til Ørnereden og til slottet og alt sådan noget. Jeg var jo ikke sådan forvænt med at blive vartet op. Det var heldigvis en weekend, hvor vejret var blevet lidt varmere. Jeg tror det var i marts måned. Og jeg tog jo så hjem igen. Så var det ved at være slut med opholdet i Ry. Så var der jo igen det her: "Hvad så?".

Så var der kommet en ordning her i Danmark med, at de manglede åbenbart nogle unge piger til at være i huset i familier. Så vi fik tilbudt et år i huset med opholds- og arbejdstilladelse, hvis vi fandt en plads. Tomma, gørtlerens kone, hun var jo en del ældre end Georg, og hun havde sagt: "Vi vil gerne have hende som hjælp!". De havde en søn, men han var jo voksen. Det skulle jo helst være familier med børn, men det fik de så ordnet, for hun var meget sygdomsplaget. Så kom jeg jo og var her, og satte skik på alverdens ting. Det var lige fra at male og tapetsere. Hvad de tænkte, at jeg kunne og ikke kunne.

VAR DER DA GØRTLER DERNEDE I KÆLDEREN?

Der var ikke gørtlerbutik i huset på det tidspunkt, der var en ostebutik. Men i stueetagen, der kom kunderne op på kontoret. Det var alt fra billedhuggere og folk, der skulle have støbt dit og dat. Altså støbte ting. Kunderne det var jo kirkerne, arkitekterne og kunstnerne og så videre. Det var ikke helt almindelige kunder fra gaden. Det var store bestillinger. Så var der en stor produktion af gravbronzes, det man sætter på gravsten. Bogstaver, ornamenter, roser. Det blev ekspederet hver eneste dag til alle stenhuggerne i Danmark.

VAR DET EN UDDANNELSE?

Ja, bronzestøber og gørtler tog 4 ½ år.

HVOR VAR STØBERIET?

Det var hernede i gården i bag- og mellembygningen. Så var der værksted foroven og forneden og i kælderen. Hvis det var rigtig store ting, så blev det lavet på det sted, hvor det skulle være. Der var tit nogen, der var ude at arbejde.

HVAD HAR DET VÆRET?

Det har været store kirkekroner. Så blev de jo hejset ned og fotograferet, og så blev delene mærket og skilt ad på stedet, for de var jo så store, at de ikke kunne komme igennem kirkedøren. Så blev de fragtet hertil og senere samlet igen, for eksempel nede i Domkirken. Men vi har også lavet nye, i 1926 lavede vi en 16-armet lysekrone til Domkirken.

Jeg var jo her, men jeg synes, det var så spændende nede på støberiet. Der stod de jo og lavede bronzefigurer og alt det der, og så fik jeg da lov til at "lege i sandkassen", som gørtleren sagde! Det tog de med godt humør.

Så var der jo en søn i familien, Troels. Det var jo så i løbet af det halve år, der hvor vi lærte hinanden at kende. Men jeg havde et problem, for jeg havde altid sagt, at jeg ville komme hjem at hjælpe igen.

HAVDE DINE FORÆLDRE STADIG HOTELLET?

Det var ikke hotel længere. Nu var det jo blevet en café, altså så længe mine forældre kunne klare det. Men... Jeg tog hjem igen. Det var jo så i slutningen af '51. Der var jeg så 20 år.

MEN DA VAR DU BLEVET FORELSKET I TROELS. HVOR GAMMEL VAR HAN?

Ja. Han var 10 år ældre, og det var også det, der gav en lidt... Og min mor var meget imod. Nå, men der gik tid og tid og tid.

[Klokken er blevet 10.00, og vi går ned for at åbne.]

Margot på plads ved disken i butikken

NU ER VI JO SÅ KOMMET NED I BUTIKKEN, OG DU HAR HAFT DE FØRSTE OTTE KUNDER!

Ja, jeg åbner først 10:30, jeg skal jo have lavet noget inden. Men der kommer normalt ikke så mange kunder før 10:30.

DU HAR JO DET HER LILLE VÆRKSTED I BAGBUTIKKEN?

Ja, der kan jeg jo lave en hel masse. Pudse messingting op, og skære gevind; og jeg kan lodde; og jeg kan gøre ved, det kan jeg.

FØR VI KOM HERNED I BUTIKKEN KOM VI TIL, AT DU TOG HJEM TIL SILD IGEN?

Ja, og der var jeg jo nødt til at finde på et eller andet at bestille. Der tog jeg så en sæson på et badehotel. Det gik også rigtig godt og så videre og så videre. Det var forbi om efteråret, og så var der igen kommet en lempelse med, at man kunne komme herop i tre måneder på besøg. Det gjorde jeg så igen. Så gik det altså sådan frem og tilbage i et stykke tid, indtil man blev klar over, Nej!: "Det er jo også mit liv!", og det værksted dér, det var altså noget, jeg ikke kunne slippe.

DET VAR SIMPELTHEN FAGET, DER FASCINEREDE DIG?

Ja, faget og så Troels. Det var dét der gjorde, at jeg sagde: "Hér bliver jeg!". Der er vi kommet hen sidst i '53, og så blev vi gift i '54.

SÅ FLYTTEDE DU PERMANENT HERTIL?

Ja, og så var jeg jo mest på værkstedet.

BLEV DU UDLÆRT GØRTLER?

Nej, jeg kom aldrig så langt. Jeg fik aldrig noget svendebrev. Men jeg kan godt sige, "Jeg er gørtler!". Det hele gik jo så stærkt. Vi fik jo Elisabeth i '55, så hun er 62 år nu. Jeg var her, der og alle vegne. Så siger min mand, at jeg også var nødt til at være noget mere på kontoret, for der var der også brug for mig. Så jeg har altid været alle steder. Jeg skulle jo også lære kunderne, dem vi handlede med og dem der solgte noget, at kende. Men det gik rigtig godt, og jeg tog også ekstra aftenkurser med hensyn til regnskab og med at skrive breve.

I 1957, der måtte vi lave om i støberiet. Der kom jo nogle miljøkrav, og der skulle vi investere en hel del. Men i det hele taget gik det godt.

I HAVDE BÅDE BRONZESTØBERI OG GØRTLERI?

Ja, det havde vi i baghuset, og så havde vi kontoret i stuen [over butikken], og derfra blev det hele ledet. Vi boede jo også i huset.

HÅRD SYGDOM – OG VIDERE MOD ALLE ODDS

Sidst i 1958, der gik min mand og havde det ikke så godt. Han kom til læge og fik blodprøver, og hvad ved jeg, men der var ikke noget. Men så kom han til

tandlæge. Vi havde en rigtig vidunderlig tandlæge. Han sagde: "Ved De hvad? Der er et sted hvor en tand trykker mod tungen, og det kan ses på tungen. Det skal vi have kigget på!". Han ringer op til Tandlægehøjskolen, og min mand kom derop op til en professor næste dag. Han siger med det samme: "Jeg ringer til min kollega, professor Krebs." Siger det dig noget?

JA, HAN VAR RØNTGENLÆGE.

Ja, han var kunde her, jeg kendte ham rigtig godt. Så er der nogen, der ringer over på kræftafdelingen, og der kunne han også komme til med det samme. Der finder de ud af, at han havde en kræftsvulst inde i tungen, og så var såret udenfor. Og det var alvorligt. Han bliver også hurtigt indlagt, og han bliver også opereret. De havde lige fået en "kanon" til bestråling. Jeg kan ikke huske, hvad den kanon hed. Han fik jo stråler direkte derned. Og det var jo noget forfærdeligt noget. Det brændte jo det hele væk.

PÅ DET TIDSPUNKT EKSPERIMENTERER MAN JO MEGET MED STRÅLEBEHANDLING?

Ja, det gjorde man. Det var jo en opgave bare at få lavet mad til ham, som han kunne spise. Det tog faktisk det meste af et år, før det var nogenlunde i orden. Men de sagde efter et år, at kræften var væk, og så lavede vi jo op igen. Men det var den så ikke alligevel. Lige så stille havde det vandret nedad. Det var tre hårde år, hvor det var hospital og hjem, hospital og hjem... Det sidste halve år, det skulle vi ikke have haft med. Det var grusomt. Han døde i februar måned, 1962.

SÅ STOD DU ALENE?

Ja, så stod jeg jo alene med hele molevitten.

HAVDE I BUTIKKEN PÅ DET TIDSPUNKT?

Nej, det var først da osteforretningen sagde op, der flyttede jeg butikken ind i 1975. Jeg fortsatte imod alle, der ikke troede på, at det kunne lade sig gøre som pige at drive det.

ER DU DANMARKS FØRSTE KVINDELIGE GØRTLER?

Ja, det er jeg.

HVOR MANGE ANSATTE HAVDE I PÅ DET TIDSPUNKT?

Der havde vi fem, og en halv kontordame. Jeg kunne jo ikke både være på hospitalet og have det herhjemme. Nu i dag, der tænker jeg: "At du kunne klare det!".

DU HAVDE JO OGSÅ EN DATTER?

Ja, hun var jo syv år og skulle i skole. Men vi tog et år på prøve, for at se, om jeg kunne klare det, om alle var med – og det var de. Da det år var gået så sagde vi: "Vi bliver bare ved!".

Så sker der noget helt andet; man kan sige, at det var en krise i faget i det hele taget: Plastikken kommer frem! Det ene laves i plastik, det andet laves i plastik. Det ene og det andet skulle ikke laves i metal mere. Så havde vi jo en stor kundekreds i stenhuggerne, med gravskrift og -bronze. Der sker også det, at hele mønsteret med begravelser ændrer sig. Enten kom man på de ukendtes gravplads, eller så får man en lille urnesten med en ganske lille tekst på.

Produktionen går meget ned. Ikke kun for mig, men også mine andre kollegaer. Vi talte jo sammen, og så sagde jeg: Jeg tror, vi skal droppe noget af den produktion!". "Det kan du ikke mene!", sagde de. Men jeg kunne jo kun tale for mig selv, og hvad de andre gjorde, det kunne jeg jo ikke gøre ved.

Så sker der noget *HELT* andet: Hvis vi ville blive ved med at støbe, så skulle vi flytte udenfor byen! Røg og støj og alt det der. Dét satte prikken over i'et! Jeg gik så hen til min største konkurrent oppe i Aalborg, og de havde heller ikke nok at lave. Så spurgte jeg, "Vil I købe min produktion af det? Det har jo kørt siden 1906 med bronzebogstaver, og I får alle modeller, hele molevitten, så holder jeg mig til det andet. Til kirker og hvad der ellers er!". Det gik fint. Vi kom godt ud af det med hinanden, og det gør vi stadigvæk! Fordi han har nemlig fået alle Danmarks små støbere samlet til sit støberi, hvor han støber for dem alle sammen. Han fik et supermoderne støberi, der nu er i Støvring.

NY BUTIK AF DEN RETTE STØBNING

MEN DU ER HER JO ENDNU, SÅ HVAD LEVEDE DU AF?

Ja, jeg blev jo ved. For så kom der jo mere kirkearbejde ind i det, og så tog vi det. Så i 1975, så er det jo, at butikken her blev ledig. Så var det bare med at komme ud til gaden. Det var bare den bedste idé. Så er det jo, at en af de ansatte bliver syg, så i flere år, der havde jeg kun to ansatte. Så det var mig og nogle underleverandører. De arbejdsopgaver, vi ikke selv kunne klare, dem sendte vi ud. Sådan er det så gået i flere år.

BUTIKKEN HER ÅBNEDE I 1975?

Ja og det er jo også mange år siden. Og der tænkte jeg, at der jo var kommet det med, at selvstændige også kunne gå tidligere på pension, så jeg gik straks ind og betalte til fagforeningen for de selvstændige, for en sikkerheds skyld, hvis det ikke gik. Men sådan gik det slet ikke! Da jeg blev 61 år, der tænkte jeg: "Det nytter jo ikke at betale til noget, jeg aldrig får noget ud af. Du holder jo ikke op alligevel!"

DU HAVDE OVERHOVEDET IKKE LYST TIL AT HOLDE OP?

Næh, det havde jeg ikke! Jeg tænkte: "Nej, du kan slet ikke klare at holde op. Hvordan skal det da gå?". Så nu kunne jeg have været på pension i 20 år!

SÅ DU HAR STADIG DIT KONTOR I DET LILLE BAGLOKALE?

Ja og værkstedet, det er også intakt, det er det. Jeg vil ikke leje det ud, så længe jeg er her. Nu er vi derhenne hvor vi siger, at vores bekymringer her i Bruunsgade, det er: "Hvad sker der med Bruuns Bro?" Bliver den revet ned? Og bliver det her stykke gade en blind vej?

ER DET PÅ GRUND AF DE NYE TOG MED EL-LEDNINGER?

Ja, de nye tog, der skal køre på ledninger, som ikke kan komme ind under broen. Hvis det ikke bliver lavet om, så har vi allesammen her i gaden et problem, for så kommer her jo ingen mennesker.

Men så siger jeg til mig selv: "Jeg kan jo alligevel ikke blive ved, til jeg er 100, vel?" Jeg vil ikke bekymre mig, jeg tager det, som det kommer.

DU HAR HELLER INGEN PLANER OM AT LUKKE FØR?

Nej, altså det er jo mig, det hænger på. Om der pludselig kommer en og siger, at det her kunne de godt bruge til noget. Tiderne er jo noget andet i dag, end det var. Alt har forandret sig så voldsomt. Alting går så utroligt hurtigt, så man skal virkelig være oppe på dupperne for i det hele taget at følge med!

DIN DATTER VIL IKKE OVERTAGE DET?

Nej, for det første er hun uddannet til noget andet. For det andet har hun ikke helbredet til det.

DER ER HELLER INGEN BØRNEBØRN?

Nej, og det har jo heller ikke været sikkert, hvis vi havde haft nogen, at det var gået, som man helst havde ønsket.

SÅ DU HAR IKKE NOGEN AT OVERDRAGE DET TIL?

Nej, ikke lige nu. Jeg har jo en god kollega oppe i Nordjylland, og vi arbejder sammen. Men derfra og så til at han flytter herved, det tror jeg ikke... Nu skal hans søn uddannes som gørtler, og det er jo dejligt.

ER DET HAM, DER HAR DET DER STØBERI?

Nej, det er en anden. Han er kun gørtler, og ham der har støberiet i Aalborg, han har ikke gørtleri. Vi havde jo begge dele.

HVAD ER DET DER ADSKILLER GØRTLERI FRA STØBERI?

Gørtleren, det er den, der laver tingene færdig. Kom lige med, så skal jeg vise dig det!

[Vi går fra baglokalet ud i butikken, hvor der hænger et mosaikrelief af billedhuggeren Valdemar Foersom Hegndal (1916-2002)]

Støbeprocessen i mosaik af vennen Valdemar Foersom Hegndal

Her ser du et relief der beskriver støbeprocessen. Det har min mand og vores gode ven billedhugger Foersom Hegndal lavet sammen, mens min mand var dårlig.

Det vil sige, det er støberiet. Her er det flydende metal fra den opvarmede digel til 1200 grader, det flyder ned i formkassen. Altså, det bliver støbt. Her en kold digel, hvor metallet kommer ind – der står ét eksemplar her endnu, som du kan se dernede. Sådan så det ud.

Det hjalp min mand meget, at han havde noget at sysle med, og det var billedhuggeren der hjalp ham med det. Han kom en gang om ugen, mens min mand var syg. De fik snakket over en kop kaffe, og så fik de også lavet noget på værkstedet. Billedhuggeren har også lavet nogle ting på vores værksted. Han var kunstner der har lavet rigtig mange ting her i Aarhus, det har du sikkert hørt om?

HAN HAR OGSÅ LAVET GLASMOSAIKKER TIL KIRKER?

Ja, og mange ting, der er startet heroppe i vores værksted. Sådan var der flere billedhuggere, der gjorde. De kom meget hos os. De fik støbt figurer og sådan noget. Det var en meget stor tilknytning til kunstmiljøet vi havde.

HVAD MED AARHUS OG KULTURHOVEDSTADEN?

MEN DU BLEV AARHUSIANER, HVAD VIL DET SIGE FOR DIG? FØLER DU DIG SOM AARHUSIANER?

Jeg føler mig som dansker, helt bestemt. Aarhusianer? Det er ikke helt noget, jeg går og tænker over. Men jeg ved meget om Aarhus, og kender til mange ting om Aarhus, som mange indfødte aarhusianere måske ikke ved. Det tror jeg. Der kommer utroligt mange mennesker til mig og spørger: "Ved du det, og kan du hjælpe med det?"

JA, DU KOMMER VEL I KONTAKT MED EN MASSE MENNESKER VIA DIN BUTIK. HVAD SYNES DU SÅ OM AARHUS SOM KULTURHOVEDSTAD?

Altså indtil nu har vi ikke mærket noget til det, forretningsmæssigt.

ER FORRETNINGSLIVET IKKE INDDRAGET, SYNES DU?

Ja, altså det er nok mest selve Strøget som sådan, og dem der har med krydstogtfolk og turister at gøre. Men jeg synes, rundt omkring hvad jeg hører, de mindre erhvervsdrivende som små frisører og skoforretninger, de siger, "Det mærker vi ikke noget til!"

I FORHOLD TIL DE SENERE ÅRS UDVIKLING, HVAD KUNNE AARHUS GØRE BEDRE?

Ja, det er jo det store spørgsmål. Det kan jeg ikke svare på. Tiden har jo forandret sig, kunderne har forandret sig. Nu så du jo lige damen som var her før, og dem der har været her, mens du har været her, det er nogen over 50-60 år. Kommer de unge kunder herind, så skal de først og fremmest se, hvad det overhovedet er. Det næste er, at de fotograferer tingene, og så skal de snakke med dem derhjemme. Det tager min tid hele tiden, og om det bliver til noget, det er ikke engang sikkert. Mange af dem de ved ikke, hvad de vil have eller skal have. Så siger jeg altid: "Hvad er det du søger? Til hvad?" Ja, og så kommer der en lang, lang forklaring. Så siger jeg: "Ved du hvad? Det dér, det kan du godt skrinlægge! For det første, så kan jeg godt sige dig, at det vil du overhovedet ikke betale for. Du skal til den og den håndværker først, og så kan du komme til os!".

Jeg er sommetider SÅ ked af det, for der er så mange unge mennesker, der slet ikke ved noget om håndværk i det hele taget.

HVAD KUNNE DET EKSEMPELVIS VÆRE, SOM DE IKKE VED NOGET OM?

Jamen, hvis de skal have restaureret en ting, og det halve ikke er der mere, så skal man til en, der laver en model, for at vi kan støbe det. Dem er der heller ikke mange af. Og jeg ved, når de kommer til de forskellige håndværkere, så er det 400-600 kroner i timen for at få det lavet. Jeg er god til at se på folk!

FRA 1901 TIL... ?

MEN LIVET HER I AARHUS, DET HAR JO FORANDRET SIG. DU ER JO EN AF DE GAMLE BUTIKKER?

Ja, det er jeg. Siden 1901. Jeg vil lige vise dig de her billeder:

Bruungade i 1915: Du kan se den katolske kirke. Banegården var der ikke, den er fra 1927. Her ligger den vi kalder Demokratisk bygning. Her ligger Bruuns Bro, og her ved brokkerne lå firmaets støberi, gørtlери, butik og forretningsejendom. Det hele blev revet ned fordi, der skulle laves en ny bro. Så det er ikke første gang vi har haft problemer med broen.

Alt var flyttet op i huset her, som var købt i 1914.

Den nye Bruuns Bro set mod Banegaardspladsen, 1922

Bruuns Gade set fra Demokratens Hus under opførelse, 1936

Her ser du det fra den anden side. På venstre side af gaden lå Aarhus Oliefabrik, som var færdig i 1939, og den er jo så blevet hotel nu. På højre side, der er Arbejdernes Landsbank i dag. Nu er den jo lige blevet solgt, hele karreen, fra Bruungade og helt ned til Fredericiagade. Den mister vi også. Det er jo klart, at der er en stor byggegrund der bagved. Der skal selvfølgelig bygges huse ned til banegraven. Her sker utrolig mange ting.

HVEM HAR KØBT DEN GRUND DERNEDE?

Der er et investeringsselskab – selvfølgelig.

SÅ DE SMÅ BUTIKKER BLIVER FÆRRE. ER DER KOMMET MINDRE HANDEL I DAG?

Ja, det vil jeg sige. For når så mange butikker ikke er der mere, og der kommer butikker, som slet ikke er til almindelig handel; der er ejendomsmæglere, der er indretningsbutikker. Og nu er der to små der lige har haft ophørsudsalg. To rigtig gode butikker, en med børnetøj og -sko og så en stor radioforretning.

DE LUKKER SIMPELTHEN?

Ja, og hvad kommer der så i stedet for?

MEN FORELØBIG, HVAD MED DIG?

Ja, så er jeg jo et trækplaster stadigvæk. Hvis man kender mig. Jeg vil sige, ikke de mennesker, der suser forbi her, nej! Mine kunder, de kommer udenbys fra.

DE KENDER DIG?

Ja, og de ser mig også på nettet og så videre. Du kan jo også få det på mobiltelefonen.

MEN DU HAR IKKE NETHANDEL?

Nej, og det gør jeg heller ikke. Det er begrænset, hvad jeg kan klare, det er det.

HÅB OG ØNSKER

HVILKE ØNSKER HAR DU FOR FREMTIDEN?

Jeg ønsker da, at der kommer lidt mere liv i gaden igen. Og i det hele taget at vi må få fred og fordragelighed, og så at der kommer en god løsning på den Bruuns Bro. Det håber jeg RIGTIG meget! Det gør vi alle sammen her i gaden, for vi har de samme bekymringer. Samtlige forretningsdrivende, lige fra de store til de små.

TROR I, AT I BLIVER HØRT?

Vi håber det.

Margot med en af sine yndlingsvaser – i messing selvfølgelig

Efter interviewet har Aarhus Byråd besluttet, at banegraven skal graves dybere for at lave plads til el-ledningerne, så Bruuns Bro kan bevares.

Til det siger Margot Erstad:

NU HAR FORNUFTEN SEJRET! – Og vi kan beholde vores dejlige Bruuns Bro til glæde for hele byen!

Transkriberet af Janni K. Stensgaard, Aarhus Stadsarkiv, september 2017